

EUROOPA ÜHENDUSTE KOMISJON

Brüssel 17.5.2006
KOM(2006) 217 lõplik

KOMISJONI ARUANNE NÕUKOGULE JA EUROOPA PARLAMENDILE

Aruanne vabatahtliku ja tasuta doonorluse edendamise kohta liikmesriikides

KOMISJONI ARUANNE NÕUKOGULE JA EUROOPA PARLAMENDILE

Aruanne vabatahtliku ja tasuta doonorluse edendamise kohta liikmesriikides

SISUKORD

1.	Sissejuhatus.....	3
2.	Vabatahtlik ja tasuta doonorlus.....	3
2.1.	Tasuta.....	3
2.2.	Kulude hüvitamine.....	3
2.3.	Töölt ära lubamine.....	4
2.4.	Eine.....	5
2.5.	Tunnustus.....	5
2.6.	Järeldus.....	5
3.	Vabatahtliku ja tasuta vereloovutamise edendamine.....	5
3.1.	Teavituskampaaniad.....	5
3.2.	Tähtpäevad.....	6
3.3.	Üliõpilaste teadlikkus.....	7
3.4.	Järeldused.....	7
4.	Komisjoni tegevus.....	7

1. SISSEJUHATUS

Kooskõlas Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. jaanuari 2003. aasta direktiiviga 2002/98/EÜ, millega kehtestatakse inimvere ja verekomponentide kogumise, uurimise, töötlemise, säilitamise ja jaotamise kvaliteedi- ja ohutusnõuded ning muudetakse direktiivi 2001/83/EÜ¹, tehakse käesolevas aruandes kokkuvõtte meetmetest, mida liikmesriigid on võtnud vabatahtliku ja tasuta doonorluse soodustamiseks, ja määratakse kindlaks meetmed, mida komisjon kavatses võtta, et edendada omavarustatust Euroopa Ühenduses vabatahtliku ja tasuta doonorluse kaudu.

2. VABATAHTLIK JA TASUTA DOONORLUS

Vabatahtlik ja tasuta doonorlus on paljudes ELi liikmesriikides pikaajaline traditsioon. Aruande kohaselt on see üle 50 aasta olnud tavapraktika Prantsusmaal, Luksemburgis, Põhja-Iirimaal, Sloveenias ning endises Tšehhoslovakkias, samuti on sellel pikk ajalugu Belgias, Taanis, Inglismaal, Soomes ja Madalmaades. Vere vabatahtliku ja tasuta loovutamisega alustati Küprosel 1977. aastal, Hispaanias ja Maltal 1980. aastatel, Itaalias, Portugalis, Kreekas ja Eestis 1990. aastatel.

2.1. Tasuta

Prantsusmaal ei tohi vere loovutamise kaasneda mingisugust otsest ega kaudset tasu. Lisaks sularahas makstavale tasule on keelatud mis tahes ostmist/allahindlust võimaldavate talongide või muid kolmanda isiku pakutavaid soodustusi võimaldavate tõendite ning väärtust omavate esemete andmine, hüvitise või soodustuste tagamine.

Ühendkuningriigis kogutakse verd vabatahtlikkuse alusel tasuta. Austrias ei maksta täisvere doonoritele tasu ning Saksamaa vereülekandeseaduse 2005. aasta veebruari muudatuses sätestatakse, et vere loovutamine peab toimuma tasuta.

Slovakkias on kõik riikliku verekeskuse korraldatud vereannetused vabatahtlikud ja tasuta. Ligikaudu 4% verekeskuste osakondades kogutud vere eest on makstud tasu. Sel juhul on enamasti tegemist vere loovutamise trombotsüütide saamiseks või erandjuhtumitega.

2.2. Kulude hüvitamine

Vabatahtliku ja tasuta doonorluse põhimõtte ei välista hüvitise maksmist doonoritele, kui see piirneb vere loovutamise seotud kulude ja ebamugavuste heastamisega. Mitmed liikmesriigid hüvitavad sõidukulud. Tšehhi Vabariigis on sõidukulude ja saamata jäänud sissetulekute hüvitamine seaduslik, kuid praktikas harvaesinev. Kui ei küsita saamata jäänud sissetulekute hüvitamist, võib veredoonor taotleda maksusoodustust (ligikaudu 10 eurot ühe loovutamise kohta; maksimaalselt 50–70 eurot aastas, sõltuvalt isiku tulumaksumäärast). Maksusoodustust taotlevate veredoonorite osakaalu hinnatakse 60%le, kuna paljud vereannetused tulevad inimestelt, kes makse ei maksa (nt üliõpilased). Mõned doonorid taotlevad kaotatud aja otsest hüvitamist.

¹ ELT L33, 8.2.2003, lk 30

Ungari verekeskused hüvitavad põhjendatud ja tõendatud sõidukulud riikliku vereülekandeteenistuse peadirektori kinnitatud kindlate määrade alusel. Sõidukulud hüvitatakse isegi juhul, kui doonor osutub vere loovutamiseks sobimatuks.

1999. aastal andis Leedu valitsus inimestele, kes on 40 korda vabatahtlikult tasuta verd andnud ning osalenud aktiivselt vabatahtliku doonorluse edendamisel, võimaluse taotleda riigipensioni. 2004. aasta juunis vähendati veredoonorite hüvitiste seaduse muudatusega hüvitisi siiski oluliselt.

Prantsusmaal on lubatud veredoonorite sõidukulude hüvitamine, välja arvatud kindlasummalised hüvitised.

Saksamaa vereülekande seaduses sätestatakse, et doonoritele kulude hüvitamiseks võib anda hüvitist, mis põhineb tegelikel kuludel ja teataval loovutamise liigil. Hüvitis ei tohiks ületada 25 eurot täisvere annetamise korra eest. 2001. aasta otsuses *Arbeitskreis Blut* märgitakse, et „teaduslikult ei ole tõestatud, et kuluhüvitiste maksmine vere- ja plasmadoonoritele Saksamaal kahjustab vere- ja plasmatoodete turvalisust”. On märgitud, et puuduvad viited selle kohta, et hüvitise maksmine avaldaks mõju haiguste levikut ja esinemissagedust doonorirühmades kajastavatele andmetele.

Rootsis on mõned vere loovutamise keskused järk-järgult hakanud loobuma traditsioonilisest 30 Rootsi kroonise (ligikaudu 3 eurot) tasust, kuid on säilitanud selle granulotsüüte ja trombotsüüte loovutavatele afereesidoonoritele. Seda tasu ei käsitleta stiimulina vere loovutamiseks, vaid see summa on mõeldud katma verekeskusesse ühistranspordiga edasitagasi sõitmise kulusid. Austrias saavad vereplasmadoonorid kuni 25 eurot ja trombotsüüdidoonorid kuni 50 eurot loovutamise kohta, kui nad loovutavad plasma-afereesi või trombotsüüt-afereesi keskuses.

Madalmaades keelab kehtiv seadusandlus mis tahes kulude, välja arvatud põhjendatud asjaomased kulud, hüvitamise. Luksemburgis lõpetati sõidukulude hüvitamine 1980ndate lõpus.

2.3. Töölt ära lubamine

Tšehhi Vabariigis lubatakse töötaja töölt ära ainult vere loovutamiseks ja vere loovutamise järgseks taastumiseks. Sloveenias võib töötaja loovutamise päeval töölt puududa, saades samal ajal tööandjalt ravikindlustusest makstavat hüvitist. Lätis on töötajatele, kes loovutavad verd meditsiini-asutuses, lubatud võtta vabaks loovutamisele järgnev päev, mille saab lisada töötaja tasulisele põhipuhkusele, säilitades samas keskmise sissetuleku. Luksemburgis sõltub töölt ära lubamine tööandjast ning ulatub maksimaalselt nelja tunnini. Maltal julgustatakse tööandjaid andma töötajatele vere loovutamiseks vajaminevat vaba aega. Loobutud on varasemast praktikast anda töötajale vere loovutamiseks vaba päev.

Prantsusmaal võib tööandja jätkata hüvitise maksmist vere loovutamiseks kulunud aja vältel, käsitlemata seda tasuna seni, kui puudunud aeg ei ületa aega, mida vajatakse töökohast vere loovutamise kohta jõudmiseks ning vajadusel teistkordseks pöördumiseks, vestluseks ja arstlikuks läbivaatuseks, vere kogumiseks ja puhkamiseks ning meditsiiniliselt vajaliku suupiste võtmiseks.

2.4. Eine

Lätis saavad vabatahtlikud doonorid lõunasöögi hüvitist, Sloveenias suupisteid enne ja pärast vere loovutamist, Ungaris on doonoritel õigus saada kaloreite- ja vedelikuhulka suurendavaid suupisteid isegi juhul, kui loovutamine ei anna kasutatavat veretoodet.

2.5. Tunnustus

Vabatahtliku tasuta vereloovutamise üks oluline külg on verd anda soovivate inimeste tunnustamine. Selline tunnustamine ulatub väikestest sümboolsetest meenetest täisvere doonoritele Austrias ning märkidest, pliiatsitest, teetassidest, käterätikutest, T-särkidest, kruusidest, postkaartidest ja seljakottidest Leedus ja Poolas kuni aukirjade ja medaliteni, mida antakse inimestele, kes on verd loovutanud teatud arv kordi. Tšehhi Vabariigis antakse pronks-, hõbe- ja kuldmedaleid, Kreekas aukirju ja messingust märke ning Luksemburgis riiklikke eriordeneid. Paljudes liikmesriikides, sealhulgas Kreekas ja Irimaal, korraldatakse iga-aastaseid doonorite autasustamise tseremooniaid, millest võtavad sageli osa ajakirjandus, kohalikud omavalitsused ja poliitikud. Poolas antakse märk ja „vabatahtliku audoonori” nimetus neile doonoritele, kes on loovutanud vähemalt 5 (naised) või 6 (mehed) liitrit verd.

2.6. Järeldus

Kuigi liikmesriikides tunnustatakse vabatahtliku ja tasuta doonorluse põhimõtet, on selle põhimõtte konkreetne tõlgendus liikmesriigiti erinev. Näiteks erineb kulude hüvitamise ulatus ja töölt ära lubamise kestus.

3. VABATAHTLIKU JA TASUTA VERELOOVUTAMISE EDENDAMINE

Euroopa Liidu kõikides osades vabatahtliku ja tasuta vereloovutamise edendamiseks läbiviidavate meetmete arv on oluline. Need meetmed ulatuvad trükiste, näiteks juhiste ja praktiliste materjalide avaldamisest või spetsiaalsetele sihtrühmadele suunatud reklaamist kuni üliõpilaste teadlikkuse tõstmisele suunatud programmideni.

3.1. Teavituskampaaniad

Leedus on levitatud vabatahtlikku vereloovutamist propageerivaid voldikuid, plakateid jms. Hispaanias anti välja eripostmark. Tšehhi Vabariik, Hispaania, Küpros, Kreeka ja Sloveenia märkisid, et nende tervishoiuministriumid on toetanud teadlikkust tõstvaid ja harivaid kampaaniaid, reklaamides ürituste korraldamist, mis propageerivad vabatahtlikku vereloovutamist, jagades voldikute, plakatite jms abil avalikkusele ja doonoritele teavet vere loovutamise kohta.

Poolas on Punane Rist avaldanud vabatahtlikku vereloovutamist propageerivaid ning selle ühiskondlikku rolli selgitavaid plakateid ja infolehti. Materjale saadetakse koolidesse, haiglatesse, kohalikesse omavalitsustesse, neid jagatakse tervisekeskustes ja verekogumise kampaaniate ajal. Tehakse ka raadio- ja telesaateid, korraldatakse kontserte ning muusikaetendusi veredonoritele.

Saksamaal muudeti ravimite reklaamiseadust selliselt, et enam ei ole lubatud vere või vereplasma loovutamise seoses reklaamida rahalist tasu või kulude hüvitamist. See on sundinud vere- ja vereplasmakeskusi läbi vaatama oma lähenemist doonorluse edendamisele.

Lätis edendab doonorlust riiklik veredonorite keskus, mis korraldab erinevaid teavituskampaaniaid. Samuti julgustavad arstid inimesi verd andma juhtudel, kui nende sugulane vajab vereülekanne.

Itaalias alustati esimeste kampaaniatega 1990. aastatel ning need leidsid aset suvekuudel, et saada üle kroonilisest hooajalisest doonorvere nappusest. Sellest ajast alates on vastu võetud doonorluse edendamise ja omavarustamise riiklikud kavad.

2004. aastal kiitis Leedu Vabariigi tervishoiuminister heaks vabatahtliku ja tasuta vereloovutamise edendamise programmi. Lisaks selle põhimõtteid tutvustavale seminarile anti kontsert ja viidi läbi meediakampaania.

Maltas on doonorluse teema olulisust rõhutanud riiklik vereülekanndeteenistus, osaledes mitmes tele- ja raadiosaates ning avaldades artikleid kohalikes lehtedes.

Hispaanias on edendustegevusse (tutvustused, plakatid/voldikud, tunnustamised, verekeskuste ettevalmistamine, doonorite eest hoolitsemine, konverentsid) hõlmatud ligikaudu 60 ühendust kõikjal autonoomsetes piirkondades.

Ungaris on läbi viidud hulgaliselt projekte, värbamisi ja reklaamikampaaniaid doonorluse edendamiseks, rõhutades eriti selle sotsiaalset väärtust.

Hispaanias, Iirimaa, Maltas ja Ühendkuningriigis on läbi viidud mitmeid uurimusi sellistel teemadel nagu suhtumine vabatahtliku tasuta doonorlusesse, takistused doonorlusesse, reklaamikampaaniate mõju, vereloovutamise võimaluste kättesaadavus, doonorvere nappuse põhjused ning strateegiad selle olukorra lahendamiseks.

Iirimaa riiklik vereteenistus palkas koostöösuhete edendamiseks ning kogukondadele, äriorganisatsioonidele ja üliõpilastele esitluste korraldamiseks turundusjuhi. Samuti on ühelt agentuurilt tellitud doonorluse reklaamikampaania läbiviimine Iirimaa. Turundusvõtteid, sealhulgas tasuta reklaami, otseturustust ja suhtekorraldust on kasutatud Ühendkuningriigis ning leitud, et selle tulemusena on saadud kombinatsioon otsesest vastukajast ja suurenenud bränditeadlikkusest.

Itaalias viidi spetsiaalselt doonorlusega tegelevate ühenduste tegevusele tähelepanu juhtimiseks loodud portaalides 2002. aastal läbi internetikampaania. 2003. aasta septembris kujundas Iirimaa vereülekanndeteenistus ümber oma veebilehe, et pakkuda doonoritele e-posti teel kiirteateid, kliinikute otsingumootoreid ja meetmete kalendrid ning muud asjaomast teavet. Šotimaal on veebilehel võimalik end doonoriks registreerida, saada doonoritele vajalikku teavet, teavet ajakavade kohta ning teha meditsiinilisi päringuid. Iirimaa on katsetatud ka tekstisõnumeid, millega tuletatakse doonoritele meelde ajad, millal verekeskus on nende piirkonnas.

3.2. Tähtpäevad

Ülemaailmne doonorite päev on paljudele liikmesriikidele osutunud üheks võimaluseks juhtida avalikkuse tähelepanu doonorlusele. Kreeka, Hispaania, Sloveenia ja Poola on ära märkinud üritused, mis viidi läbi meedia ja laiema avalikkuse teadlikkuse tõstmiseks vabatahtlike veredonorite rolli suhtes.

Itaalias kuulutati ministri dekreediga välja riiklikud veredoonorite päevad aastateks 2002–2005 koos samaaegselt korraldatavate kultuuriüritustega. Poolas korraldatakse avatud uste päevi, kus arstid ja laboratooriumide juhid räägivad doonoriks sobivusest ning meetoditest, mida kasutatakse vere kogumiseks, uurimiseks ja töötlemiseks. Iirimaal korraldatav „Eluvere nädal” on samuti suunatud teadlikkuse tõstmisele ning see hõlmab mitmeid nädalase kestusega üritusi.

3.3. Üliõpilaste teadlikkus

Üliõpilaste teadlikkuse tõstmise programme on praktiseeritud Ühendkuningriigis, kus Šotimaa koolides ja ülikoolides kavandatakse ulatuslikku värbamisprogrammi. Iirimaal tehti õppefilm ja Lätis anti riikliku veredoonorite keskuse ja ühenduse esindajate külastuste käigus selgitusi vere töötlemise ning doonoritele esitatavate nõuete kohta. Poolas on koolides ja ülikoolides korraldatud teavituskampaaniaid, et anda teavet vere kogumise, uurimise ja töötlemise kohta. Riiklik konkurss „Noor veri päästab elusid“ oli suunatud täiskasvanud üliõpilastele ning selle raames auhinnati nende ülikoolide esindajaid, kelle tudengid olid kõige enam verd andnud. Sloveenias on Punane Rist korraldanud keskkooliõpilastele mitmeid tutvustusi.

3.4. Järeldused

Vabatahtliku ja tasuta doonorluse edendamiseks on erinevaid algatusi, mis kasutavad sedavõrd erinevaid meetodeid nagu turundustegevus, tudengiprogrammid ja e-algatused. Mõned neist tegevustest on seotud doonorluse edendamisega, teised konkreetsemalt tasuta doonorluse propageerimisega. Vajalik on kogemuste vahetamine ja parimate tavade kindlaksmääramine.

4. KOMISJONI TEGEVUS

Komisjon julgustab jätkuvalt liikmesriike edendama vabatahtliku tasuta doonorlust. Seda tehes järgib komisjon integreeritud lähenemist, sealhulgas erinevaid strateegiaid doonorvere nappusega tegelemiseks ja omavarustatuse soodustamiseks. Komisjon soovib jõupingutustes, mida tehakse inimvere või vereplasma omavarustatuse soodustamiseks vabatahtliku tasuta doonorluse kaudu, järgmiste meetmete elluviimist.

Vabatahtliku ja tasuta doonorluse edendamise parimate tavade kindlaksmääramiseks tuleks ühenduse terviseprogrammi raames läbi viia üle-euroopaline uuring, arvestades olemasolevate uurimismaterjalidega, näiteks kodanike vereloovutamise seotud hoiakute kohta. See uuring peaks olema suunatud teavituskampaaniate meetodika ja põhiprintsiipide väljaarendamisele ning peaks põhinema doonorite värbamisele ja doonoriks jäämisele suunatud turundusalgatuste, tudengiprogrammide ja e-algatuste mõjuanalüüsil.

Jätkata tuleks ühenduse omavarustatust käsitlevate aruteludega, mis peaksid täiendama vabatahtliku tasuta doonorluse edendamist koos omavarustatuse teise otsustava teguriga – vere optimaalse kasutamisega.